იაკობ ცურტაველის პორტრეტული სახე

იაკობ ცურტაველის ლიტერატურული ავტოპორტრეტი მოცემულია თვით „შუშანიკის წამებაში“. ავტორის თავი ნაწარმოების პერსონაჟად გამოჰყავს და საკმაოდ ნათლადაც გვიხატავს საკუთარ სახეს. მაგრამ აქ უფრო მაინც ჩანს მისი სულიერი ბუნება და ნაკლებად — „სული განხვეულებული“. თუმცა ესეც კი უჩვეულო იყო აგიოგრაფიისათვის. ფერწერაში მსგავს ავტოპორტრეტებს ქმნიან მხოლოდ რენესანსისდროინდელი მხატვრები, როცა ანტიკური თუ ბიბლიური სიუჟეტებზე აგებულ კომპოზიციებში საკუთარ ავტოპორტრეტებს ჩახატავდნენ ხოლმე. იაკობ ცურტაველი ამ მხრივაც გამონაკლისია.

იაკობ ცურტაველის პორტრეტები არ შემორჩენილა (არც იყო მოსალოდნელი ამ საქმიანობით, რაც ჩვენ მასზე ვიცით). ფრესკებზე ხომ წმინდანებს და ქტიტორებს ხატავდნენ (თვით რუსთაველიც კი არ დაუხატავთ ფრესკაზე როგორც მწერალი. დახატეს როგორც მოხსენიებული იერუსალიმის ქართველთა (ჯვრის მონასტრის) კედელზე). რომ შემორჩენილიყო იაკობის სახება, იგი იქნებოდა ფრესკა და არა პორტრეტი. ფრესკის პერსონაჟის ინდივიდუალური პორტრეტული სახე არ ახასიათებდა. ფრესკის პერსონაჟი აბსტრაქტულია: არა ისე, როგორიც იგი იყო, არამედ ისე, როგორიც უნდა ყოფილიყო მეფე იდეალებდა როგორც მეფე და არა როგორც პიროვნება.

დღეს მხატვარს, როცა იგი იაკობ ცურტაველის პორტრეტს ქმნის, ერთადერთ წყაროდ შემოქმედებითი პრინციპით ეძებს მუშაობა. ასეთია რაც უდავოდ იგრძნობა ზურაბ სამხარაძისეულ იაკობ ცურტაველის ფერწერულ სახეში.

ზ. სამხარაძემ შექმნა იაკობ ცურტაველის მეტად შთამბეჭდავი სახე ერთ ფერადი ტილო ფრესკული პრინციპით (1×8 მ.), რაც ხელოვნებულად დაგრძელებულ ფიგურას მონუმენტურობას ანიჭებს. ფონიც ფრესკულია და მარტო სილუეტში ტანის თავის მიმანიშნებელი დეტალით ამ კედლის მოყვითალო წარწერით („იაკობ“). არამედ ფერით. მოხდენილი სილუეტური კოლორიტით ფონის ფერი ფრესკულად მქრალია და სხეულის დაწვრილებითობით ქმნის სახურველ კონტრასტს. რაც ლამაზ ეწყობა ხელს სხეულის პლასტიკურობას. ტანსაცმლის დრაპირების სიმძიმის აქცენტი. ტანსაცმლის დაწვრილების კოლორიტი (მოწითალო ფერისა და მუქი ლურჯი). თუ შეიძლება ითქვას, რენესანსული ტიპის კონტრასტს ქმნიან. ხილვადობა ინტენსიურობით ეს ფერები, თავისთავად ურთიერთკონტრასტულნი, თითქოს ერთმანეთს ეხმიანებიან. ტანსაცმელი ნაკლებგასაოცებულია. ხისფერის თვით ფერის ინტენსიობა ქმნის. ტანსაცმლის მუქი ფაქტურა თითქოს ახშობს მუქს. არ ართულებს მას.

მნიშვნელოვნად გამოირჩეული სახე და კიდევ „მოძრავი“ მარჯვენა ხელი ამ ნაწარმოების კომპოზიციური ცენტრია. შუა საუკუნეების უდიდესი თეორეტიკოსი და საქართველოში დიდად პოპულარული ავტორი გრიგოლ ნოსელი თავის მოღვაწეობას ... [illegible] როცა მისი სულის წამებას გამოხატავს. ესაა თვალები და ხელები. ეს უკანასკნელნი ხელის მოძრაობაში.

ზურაბ სამხარაძისეული იაკობი ხასიათისა და ხასიათის ხატვის ამბავს. მისი რამდენადმე შეგრძნებული მხრივ, ყოველგვარ ბანალურობას მოკლებული დინამიკით აღბეჭდილ ხელების მოძრაობით პორტრეტს სახისა და ხელის ფერის ფონს უკავშირებს. უფრო ფრესკულია ხელის მოძრაობაც რამდენიმე რეალისტურ უფრო უახლოვდება. ვიდრე კედლების ტრადიციულ ფონს.

პორტრეტი უდავოდ სახეა დამახასიათებელი, დაკავშირებული ყოველგვარი კავშირი მხატვრულობასთან. ასეთი ნაწარმოები ახალ დიდმნიშვნელობა რომ კლასიკურ რეალისტურ ფერწერის ყოველივეს აქვს თავისი ადგილი და მნიშვნელობა ზურაბ სამხარაძის ნაწარმოები ძირითადად ტრადიციული სახეობით შესრულებული, მაგრამ ამ შემთხვევაში მისივე სტილისტიკა მეტად ზოგადი ფორმებში გვევლინება. სხეულის ნაწილთა მხატვრულად გამოყოფილი დინამიკურობა იყო მონუმენტურობის მეტად სახურველ ეფექტს ქმნის. ამიტომ პორტრეტი მეტწილად ტრადიციული კლასიკური ფორმით გაწონასწორებული.

ამრიგად, შექმნა იაკობ ცურტაველის მაღალმხატვრული სახე, რომელიც ფრიად დამაჯერებელია ქართულ პორტრეტულ ფერწერაში.

რევაზ სირაძე

იაკობ –
ცურტაველი